

МІЖНАРОДНІ (УНІВЕРСАЛЬНІ) СОЦІАЛЬНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ОКРЕМИХ ВРАЗЛИВИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ

ВАЛЕЦЬКА Оксана Валеріївна - кандидат юридичних наук,
доцент, Чорноморський національний університет імені П. Могили

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1600-7791>

УДК. 349.3: 006. 032

DOI: <https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2023.4-2.32>

Соціальний захист як складова соціальної політики нашої держави закріплений на конституційному рівні та деталізований на рівні законів та підзаконних актів. Особлива увага приділяється окремим, незахищеним верствам населення, серед яких ми виділимо сім'ї з дітьми та осіб з інвалідністю. Широкомасштабне вторгнення РФ в Україні має наслідком різке збільшення кількості найбільш вразливих верств населення. Оскільки Україна є суб'єктом міжнародного права, її діяльність повинна бути спрямована на визнання та впровадженні стандартів міжнародного соціального захисту в національне законодавство, що потребує здійснення ефективних реформ для адаптації особливостей міжнародного регулювання, зокрема щодо соціальних прав осіб з інвалідністю та сімей з дітьми. Метою статті є здійснення комплексного теоретико-правового аналізу міжнародних (універсальних) соціальних стандартів захисту окремих вразливих верств населення на прикладі встановлених соціальних гарантій сім'ям з дітьми та осіб з інвалідністю. Серед міжнародних (універсальних) актів у сфері соціального захисту сімей з дітьми особливе місце належить Конвенції про права дитини 1989 року, та Конвенції про права осіб з інвалідністю – щодо соціального захисту осіб з інвалідністю. Норми Конвенцій є орієнтирами, до яких повинні прагнути всі держави, на підставі яких розробляти регіональні та національні програми. Саме через імплементацію положень Конвенцій у національне законодавство здійснюється вплив її норм на

відносини у сфері соціального захисту сімей з дітьми та осіб з інвалідністю. Всі міжнародні стандарти виходять із необхідності забезпечення гідного рівня добробуту сім'ї, оскільки саме він є визначальною формою прогресу та цивілізованості людства, його культури, а заможна і здорова родина була і є синонімом незалежної і заможної держави. Крім того, соціальні стандарти захисту осіб з інвалідністю базуються на всебічній державній підтримці таких осіб та соціалізації їх. Саме це закладено у Європейській соціальній хартії (переглянутої), Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Європейському кодексі соціального забезпечення.

Ключові слова: окремі вразливі верстви населення, сім'ї з дітьми, особи з інвалідністю, міжнародні соціальні стандарти, соціальний захист, соціальні стандарти, Європейська соціальна хартія, Європейський кодекс соціального забезпечення.

Постановка проблеми

Соціальний захист як складова соціальної політики нашої держави закріплений на конституційному рівні та деталізований на рівні законів та підзаконних актів. Особлива увага приділяється окремим, незахищеним верствам населення, серед яких ми виділимо сім'ї з дітьми та осіб з інвалідністю. Широкомасштабне вторгнення РФ в Україні має наслідком різке збільшення кількості найбільш вразливих верств населення. Оскільки Україна є суб'єктом міжнародного права, її діяльність повинна бути спрямова-

на на визнанні та впровадженні стандартів міжнародного соціального захисту в національне законодавство, що потребує здійснення ефективних реформ для адаптації особливостей міжнародного регулювання, зокрема щодо соціальних прав осіб з інвалідністю та сімей з дітьми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідження у сфері впровадження в нашій державі міжнародних соціальних стандартів щодо осіб з інвалідністю та сімей з дітьми проводили видатні науковці та практики. Особливої уваги потребують наукові праці таких учених, як Н.Б. Болотіна, О.С. Бурлака, К.Б. Бориченко, Б.І. Шашків, Л.Ю. Малюга, Л.В. Кулачок, В.Л. Костюк, та інші. Проте ця проблема не втратила своєї актуальності, що й зумовлює необхідність подальших наукових досліджень.

Метою статті є здійснення комплексного теоретико-правового аналізу міжнародних (універсальних) соціальних стандартів захисту окремих вразливих верств населення на прикладі встановлених соціальних гарантій сім'ям з дітьми та осіб з інвалідністю.

Виклад основного матеріалу

Стратегічна мета соціальної політики держави була закріплена вперше на державному рівні в Указі Президента України «Про основні напрями соціальної політики на 1997-2000 роки» від 18.10.1997 р. № 1166/97, яка визначала стратегічними завданнями на державному рівні – орієнтація соціальної політики на сім'ю, забезпечення прав та соціальних гарантій, що надаються сім'ї, вплив на демографічну ситуацію в напрямку підвищення народжуваності, зниження смертності, особливо дитячої, забезпечення соціальної підтримки соціально найвразливіших верств населення (у тому числі осіб з інвалідністю), а також наближення національного законодавства до міжнародних стандартів відповідно до Європейської соціальної хартії, рішень ООН, конвенцій МОП, інших міжнародних норм [1]. На регіональному рівні цим Указом визначено, що такими цілями є проведення ак-

тивної молодіжної політики підтримки сім'ї, материнства та дитинства [1]. Ці стратегічні завдання до сьогодні не виконано у повному обсязі, вони залишаються актуальними для соціальної політики сучасної України.

Ми погоджуємося з проф. Н.Б. Болотіною, що система стандартизації містить у собі створення каталогу соціальних прав; визначення змісту кожного права; встановлення державних гарантій забезпечення прав; встановлення системи контролю за забезпеченням соціальних прав [2, с. 257]. О.С. Бурлака слушно зауважила, що інтеграційні процеси притаманні не тільки нашій державі, це є загальна тенденція всіх розвинутих держав, незважаючи, що вони відрізняються за правовими традиціями, темпом введення, способом та формою, однак їх обов'язковою умовою є створення спільного правового простору для врегулювання міжнародних відносин через гармонізацію правових приписів національного законодавства із стандартами міжнародними [3, с. 72].

Різні автори пропонують різні підходи до класифікації міжнародних стандартів щодо соціального захисту сімей з дітьми. Згадана вище О.С. Бурлака вважає, що в залежності від характеру і ступеня обов'язковості документа всі їх можна поділити на декларації, пакти, конвенції, рекомендації, хартії, кодекси, міждержавні договори, міжурядові та міжвідомчі договори; залежно від суб'єкта прийняття – ООН, МОП, Рада Європи, СНД, держави та їх уряди окремі відомства; за сферою дії – універсальні, регіональні, двосторонні [4, с. 12].

К.В. Бориченко, в свою чергу, міжнародні стандарти у сфері соціального захисту розподіляє на універсальні (до них автор відносить акти ООН та МОП), регіональні (ті, які чинні в межах одного регіону, для нас важливими є акти Європейської співдружності), партикулярні або двосторонні (нарівні держав [5, с. 10]).

Б. Шашків наводить розгорнуту класифікацію міжнародних стандартів взагалі, однак цікавою на наш погляд, є його підхід до стандартів через ознаку юридичної сили: обов'язкові для виконання державами-учасницями акти (Статут ООН); обов'язкові для

виконання після ратифікації (Конвенції МОП); акти, які не підлягають ратифікації і не є обов'язковими (Рекомендації МОП) [6, с. 343-344].

Д.М. Величко у дисертаційному дослідженні робить висновок, що ефективність вдосконалення національного законодавства відповідно до міжнародних стандартів залежить від способу імплементації: самовиконувани та несамовиконувани [7, с. 18]. Нам видається такий поділ невдалим, як і сама термінологія, оскільки апіорі норми права, у тому числі міжнародного, самі виконуватися не будуть. Так само ми не погоджуємося з позицією К.В. Бориченко, яка говорить, що на жаль відсутній єдиний міжнародний акт, який би закріпив всі стандарти соціального захисту сімей з дітьми [5, с. 9]. Відсутність такого акту пояснюється низкою причин: різні акти приймалися у різний історичний період; вони приймалися різними суб'єктами; вони відображали нагальні проблеми того періоду або того регіону, всесвітні проблеми; їх ратифікація та імплементація проходила так само по-різному для різних держав. І різні класифікації міжнародних стандартів є тому підтвердженням.

Б. Сташків досліджуючи правову природу міжнародних договорів, визначає, що термін «міжнародний акт» є родовим поняттям до терміну «міжнародний договір». У підтримку своєї позиції він наводить тлумачення цих понять, а також поняття «міжнародний»: акт – це окремий прояв діяльності, дія та подія, вчинок, а також писаний указ, грамота тощо та офіційний документ, протокол; договір – взаємне зобов'язання, письмова аб усна угода про права, обов'язки між суб'єктами: міжнародний – такий, що існує між народами, вони беруть у ньому участь, його використовують для зв'язку між ними [6, с. 340]. Законом України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 р. № 1323-VII встановлено, міжнародний договір – укладений у письмовій формі з іноземною державою або з іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода,

конвенція, пакт, протокол тощо) [8]. Ст. 19 цього Закону визначає, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України є частиною нашого національного законодавства і застосовується у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Ч. 2 ст. 19 закріплює, що, якщо міжнародним договором, який набрав чинності, встановлені інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору [8]. Це означає принцип пріоритету міжнародного права, закріпленний у Конституції України у ст. 9. Ця ж стаття Конституції зазначає, що укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до неї [9].

Зупинимося на аналізі всесвітніх (універсальних) актах, які закріпили міжнародні стандарти соціального захисту сімей з дітьми та осіб з інвалідністю. Вони були прийняті Генеральною Асамблеєю ООН: Загальна декларація прав людини 1948 року, Декларація прав дитини 1959 року, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року, Конвенція про права дитини 1989 року, Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту та розвитку дитини 1990 року, Конвенція про права осіб з інвалідністю.

Міжнародні (універсальні) стандарти у сфері соціального захисту сімей з дітьми зазначені у Загальній декларації прав людини 1948 року, яка визначила на основі філософії природних прав людини та демократичних засадах основні принципи соціального захисту сімей. Ст. 16 Декларації визначає сім'ю основним та природним осередком суспільства, який має право на захист з боку держави та суспільства [10]. Ст. 25 встановлює, що материнство та дитинство дають право на особливе піклування та допомогу, а всі діти, незалежно, народжені вони у шлюбі або поза ним, користуються однаковим соціальним захистом [10]. Загальна декларація увійшла до більшості конституцій держав, які були прийняті після 1948 року, і

більшість її положень увійшли до Конституції України. Ст. 51 Конституції України закріпила, що сім'я, материнство, дитинство, батьківство охороняються державою [9]. Ст. 52 визначила, що всі діти рівні у своїх правах, незалежно, чи народжені вони у шлюбі чи ні, насильництво та експлуатація дитини переслідуються за законом; утримання та виховання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу, а сама держава заохочує та підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей [9].

Спеціальним міжнародним правовим актом, який вперше закріпив цілий комплекс прав дитини стала Декларація прав дитини 1959 року з метою забезпечити дітям щасливе дитинство та користування передбаченими нею правами і свободами для їхнього особистого блага та блага суспільства. Серед принципів, які визначені Декларацією виділимо наступні: дитині повинен бути забезпечений спеціальний захист (п. 2); дитина має користуватися всіма благами соціального забезпечення (п. 4); вона має, якщо це можливо, зростати в піклуванні та під відповідальністю своїх батьків, у будь-якому разі – в атмосфері любові та моральної і матеріальної забезпеченості; малолітня дитина, крім випадків, коли є виняткові обставини, не має розлучатися зі своєю матір'ю (п. 6); на суспільство та органи публічної влади має бути покладений обов'язок щодо здійснення особливого піклування про дітей, які не мають сім'ї, та про дітей, які не мають достатніх засобів існування (п. 6); бажано, щоб багатодітним сім'ям надавалася державна або інша допомога на утримання дітей (п. 6) [11].

Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року серед інших прав людини окремо виділив ті, які дозволять сім'ї в цілому, та дітям, зокрема, нормально розвиватися, задовольняти свої не тільки базові потреби, але й потреби у спілкуванні, освіті, культурному розвитку. Ст 10 Пакту визнає сім'ю природним та основним осередком суспільства, якій повинна бути надана всебічна охорона і допомога, особливо у період виховання неповнолітніх дітей [12]. Ч. 2 цієї ж статті встановлює особливий захист матерям протягом розум-

ного періоду до і після пологів, в який повинна надаватися оплачувана відпустка або відпустка з достатньою допомогою по соціальному забезпеченню [12]. Ч. 3 ст. 10 особливу увагу приділяє дитячій праці, захисту від економічної або соціальної експлуатації, забороні роботи у галузях, які стануть шкідливими для моральності, здоров'я, життя, а також обов'язку держав встановити межі віку, нижче якого забороняється використання праці дітей [12]. Цей пакт передбачає право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я, задля забезпечення якого держави зобов'язуються вжити заходів щодо скорочення мертвонароджуваності та дитячої смертності, для здорового розвитку людини, запобігання та лікування епідемічних та інших хвороб; створення умов для розвитку медичної допомоги та догляду (ст. 12) [12]. Ст. 9 цього Пакту визначає зобов'язання держав щодо визнання права кожної людини на соціальне забезпечення, що включає соціальне страхування. Мі погоджуємося з думкою більшості дослідників, що право на достатній життєвий рівень, визначений у ст. 11 Пакту значно ширше, ніж те, що визначено Конституцією України, оскільки включає не лише достатнє харчування, одяг, житло, але й неухильне поліпшення умов життя [12; 5, с. 14-15].

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року так само визнає у ст. 23 сім'ю основним та природним осередком суспільства, що потребує захисту з боку держави, а в разі розірвання шлюбу повинен бути передбачений захист всіх дітей. Ст. 24 встановлює право кожної дитини без будь-яких дискримінаційних ознак мати заходи захисту, які необхідні для її становища, як малолітньої, з боку суспільства, держави та сім'ї [13]. Ч. 2 та 3 цієї статті зобов'язує реєструвати дитину негайно після народження, давати їй ім'я, а також встановлює право кожної дитини на громадянство [13]. Два Пакти були ратифіковані УРСР 10 жовтня 1973 року, і відтоді стали частиною нашого законодавства.

Однак основним міжнародним актом, який містить всеохоплюючий перелік прав дітей, включаючи права сімей з дітьми, що

становлять на сьогоднішній день міжнародні стандарти соціального захисту сімей з дітьми, залишається, Конвенція про права дитини 1989 року, яка набула чинності для України 27 вересня 1991 року. Основна мета викладена у Преамбулі, яка визначає, що дитина повинна бути повністю підготовлена до самостійного життя в суспільстві та вихована в дусі ідеалів миру, гідності, свободи, рівності і солідарності, і що для цього вона повинна бути вихована у сімейному оточенні, в атмосфері розуміння, любові та щастя, а задля цього держави мають надавати необхідний захист для всіх членів сім'ї, а особливо для дітей [14].

Із всіх прав, передбачених Конвенцією, ми зупинимося на тих, які характеризують права у сфері соціального захисту, у тому числі державної допомоги. Ст. 3 закріплює першочергове завдання всіх органів, які займаються питаннями соціального забезпечення приділяти увагу якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. С. 18 встановлює обов'язок держав з метою гарантування та здійснення всіх прав, викладених у Конвенції, надавати батькам або законним опікунам належну допомогу у виконанні ними обов'язків. Ст. 20 визначає, що дитина, яка постійно або тимчасово позбавлена сімейного оточення, має право на особливий захист і допомогу, що включає усиновлення дитини з урахуванням походження, релігійної та культурної належності, рідної мови. Ст. 23 визначає права неповноцінної дитини особливого характеру та піклування з метою залучення її до соціального життя та досягнення найвищого розвитку її особи [14]. Ст. 24 присвячена охороні здоров'я дитини, що включає, між іншого, наданням матерям належних послуг по охороні здоров'я у допологовий та післяпологовий період, зниження рівня дитячої смертності та смертності немовлят, приділення уваги розвитку первинної медико-санітарної допомоги [14]. Ст. 26 повністю присвячена праву дитини користуватися благами соціального забезпечення, включаючи соціальне страхування, які надаються в міру необхідності з урахуванням наявних ресурсів і можливостей дитини та її батьків або осіб, які відповідальні за її утримання [14]. Ст. 27 встановлює зобов'язання

держав у випадку необхідності надати матеріальну допомогу та підтримати програми щодо забезпечення дитини харчуванням, одягом, житлом [14]. Норми Конвенції є орієнтирами, до яких повинні прагнути всі держави, на підставі яких розробляти регіональні та національні програми. Саме через імплементацію положень Конвенції у національне законодавство здійснюється вплив її норм на відносини у сфері соціального захисту сімей з дітьми.

Для приведення нашого національного законодавства у відповідність з міжнародними стандартами була розроблена Загальнодержавна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на 2006-2016 рр.» на виконання Указу Президента України від 11.07.2005 р. № 1086 «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей», який визначив, що реалізація втілення державної політики щодо захисту прав дітей є одним із основних напрямів діяльності органів виконавчої влади [69, 70]. Основна мета зазначеної Програми є встановлення шляхів врегулювання питань ефективного забезпечення та захисту прав дітей в Україні, у тому числі сімей з дітьми [15]. Вона передбачає систему заходів у сфері освіти, охорони здоров'я матері та дитини, створення ювенальної юстиції, протидія поширенню наркоманії, алкоголізму, туберкульозу, ВІЛ/СНІДу, розвиток системи оздоровлення, відпочинку, соціальної підтримки сімей з дітьми та координацію всіх гілок влади у цьому напрямку. Однак, зважаючи на те, що час, на який вона була розроблена, пройшов, однак не всі очікувані результати були досягнуті.

30.09.1990 р. була прийнята Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту та розвитку дитини, яка зазначила, що кожного дня вмирають 40 000 дітей з причин голоду, хвороб, наркоманії, відсутності чистої води. Для подолання цих проблем держави поставили задачі: поліпшення харчування та здоров'я дітей; особлива увага дітям з інвалідністю; укріплення ролі жінок-матерів та захист їх від хвороб та ускладнень пологів, які приводять до їх смерті; забезпечення всім дітям базової середньої освіти; підготовка дітей у сім'ях до

життя у дорослому суспільстві; сталий економічний розвиток для втілення цих задач [16]. Серед напрямків плану дій ми хотіли б зупинитися на трактовці значення сім'ї для майбутнього дітей. Сім'я несе основну відповідальність за забезпечення харчування та захист дітей з віку немовлят до підліткового періоду. В сім'ї починається залучення дітей до культури, цінностям та нормам суспільства. Для усестороннього та гармонійного розвитку особистості діти повинні зростати в атмосфері щастя, любові та розуміння [16].

Усі ці документи закріплюють принцип рівності (юридичної рівності) всіх людей на планеті, включаючи і дітей, обмеження якого може бути встановлено виключно законами.

Основним міжнародним актом у сфері правового регулювання соціального захисту прав осіб з інвалідністю є Конвенція про права осіб з інвалідністю, яка була ратифікована Україною у грудні 2009 року [17]. На думку В.Л. Костюка в системі джерел права соціального забезпечення особливе значення займає ця Конвенція, яка, на його думку, виступає: міжнародно-правовим базисом існування та закріплення найважливіших прав осіб з інвалідністю; основним міжнародним договором у системі джерел права соціального забезпечення відносно осіб з інвалідністю; міжнародно-правовою основою розвитку внутрішнього законодавства про права осіб з інвалідністю; потребує глибокої імплементації у національне законодавство та визначає міжнародні стандарти і соціальні орієнтири у сфері захисту прав осіб з інвалідністю [18, с. 129].

Тобто, цей міжнародний договір вочевидь слід розглядати як основний у системі джерел права соціального забезпечення відносно осіб з інвалідністю, що гарантує міжнародні соціальні стандарти захисту прав зазначеної категорії осіб і потребує належної імплементації у внутрішнє законодавство.

Так, Конвенція визначає сферу його дії та перелік індивідів, які належать до осіб з інвалідністю – це особи зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, які при взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їхній

повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими. Варто зазначити, що в національному законодавстві міститься аналогічне визначення осіб з інвалідністю, зокрема відповідно до положень Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» особою з інвалідністю є особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист [19]. Отже, можемо констатувати гармонізацію національного законодавства до вимог міжнародного права у сфері соціального захисту осіб з інвалідністю. Поряд із цим, внутрішнім законом доповнено це визначення обов'язком держави створити умови для особи з інвалідністю з метою реалізації її прав та забезпечення соціального захисту.

Метою Конвенції є заохочення, захист і забезпечення повного й рівного здійснення всіма особами з інвалідністю всіх прав людини й основоположних свобод, а також заохочення поваги притаманної їм гідності [ст. 1], у зв'язку із чим визначено також основні принципи: повага до гідності, недискримінація; інклюзивність, рівність та доступність. На наш погляд, забезпечення вказаних принципів сприяє реалізації механізму захисту прав осіб з інвалідністю.

Загалом питанню дотримання соціальних прав осіб з інвалідністю приділено значну увагу також в положеннях низки інших міжнародних актів, до яких можна віднести: Декларацію про права розумово відсталих осіб (1971 р.), Декларацію про права інвалідів (1975 р.), Всесвітню програму дій стосовно людей з інвалідністю (1982 р.), Стандартні правила ООН забезпечення рівних можливостей для людей з інвалідністю (1993 р.), Європейську соціальну хартію (переглянуту) (1996 р.) тощо. В аспекті удосконалення нашою країною правового регулювання соціального захисту прав осіб з інвалідністю слід відзначити ратифікацію Україною Конвенції МОП № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» (від 28.06.1952), яка гарантує надання допомоги по інвалід-

ності у встановленому розмірі та передбачає підстави зменшення і граничний розмір допомоги по інвалідності [20].

Важливим актом Ради Європи, який визначив права осіб з інвалідністю на самостійність, соціальну інтеграцію та участь в житті суспільства являється Європейська соціальна хартія, за якою сторони Хартії зобов'язуються, зокрема: вжити потрібних заходів для забезпечення особам з інвалідністю орієнтування, освіти та професійної підготовки у державних або приватних спеціалізованих закладах; сприяти їхньому доступові до роботи; а також сприяння їхній всебічній соціальній інтеграції та участі в житті суспільства [21, Ст. 15].

Первісно Україна не ратифікувала обов'язкову статтю 12 щодо права на соціальне забезпечення, однак в подальшому відповідно до Закону України «Про внесення зміни до пункту 2 Закону України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)», все ж взяла на себе зобов'язання вважати обов'язковими пункти 3 та 4 статті 12 ЄСХ (переглянутої). На виконання положень статті 12 ЄСХ (переглянутої) Україна також підписала Європейський кодекс соціального забезпечення, що становить орієнтир для формування в Україні європейської моделі соціального забезпечення. Зокрема, частиною IX Кодексу врегульовано питання допомоги по інвалідності, яка надається кожною Договірною Стороною захищеним особам у випадку неспроможності визначеного ступеня займатися будь-якою прибутковою діяльністю, якщо така неспроможність ймовірно буде постійною чи продовжуватиметься після припинення допомоги по хворобі [22].

На жаль дотепер Європейський кодекс соціального забезпечення, як і пункти 1 і 2 статті 12 ЄСХ (переглянутої), залишаються нератифікованими нашою країною. Повномасштабне вторгнення РФ збільшило кількість людей з інвалідністю серед населення за рахунок набутої інвалідності. Згідно Доповіді про порушення норм міжнародного гуманітарного права і прав людини, воєнних злочинів і злочинів проти людства, скоєних в Україні з 24 лютого 2022 року, представленої місією ОБСЄ, особи з інвалідніс-

тю, яких до конфлікту в Україні проживало більше 2,7 млн, стали ще однією вразливою групою, якої серйозно торкнувся збройний конфлікт. Місія акцентувала, що особи з інвалідністю часто залишаються в небезпечних районах, так як не бажають або не можуть виїхати до безпечного місця. Деякі особи з інвалідністю могли б переїхати до притулків, однак останні не пристосовані до потреб таких людей [23].

Висновки

Серед міжнародних (універсальних) актів у сфері соціального захисту сімей з дітьми особливе місце належить Конвенції про права дитини 1989 року, та Конвенція про права осіб з інвалідністю – щодо соціального захисту осіб з інвалідністю. Норми Конвенцій є орієнтирами, до яких повинні прагнути всі держави, на підставі яких розробляти регіональні та національні програми. Саме через імплементацію положень Конвенцій у національне законодавство здійснюється вплив її норм на відносини у сфері соціального захисту сімей з дітьми та осіб з інвалідністю. Всі міжнародні стандарти виходять із необхідності забезпечення гідного рівня добробуту сім'ї, оскільки саме він є визначальною формою прогресу та цивілізованості людства, його культури, а здорова родина була і є синонімом незалежної і можливої держави. Крім того, соціальні стандарти захисту осіб з інвалідністю базуються на всебічній державній підтримці таких осіб та соціалізації їх. Саме це закладено у Європейській соціальній хартії (переглянутої), Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Європейському кодексі соціального забезпечення.

Література

1. Про основні напрями соціальної політики на 1997-2000 роки. Указ Президента України від 18.10.1997 р. № 1166/97. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1166/97>.
2. Болотіна Н.Б. Право соціального забезпечення України: Навчальний посібник. К.: Знання, 2005. 615 с.
3. Бурлака О.С. Проблеми соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та

батьківства: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. / Київський нац. ун-т імені Т. Шевченка. Київ, 2017. 419 с.

4. Бурлака О.С. Проблеми соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. / Київський нац. ун-т імені Т. Шевченка. Київ, 2017. 39 с.

5. Бориченко К.В. Соціальний захист сімей з дітьми за законодавством України: Монографія. Одеса: Вид-во Фенікс, 2015. 302 с.

6. Сташків Б.І. Право соціального забезпечення. Загальна частина: Навчальний посібник. Чернігів: Десна, 2016. 692 с.

7. Величко Д.М. Джерела міжнародно-правового регулювання праці: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2008. 30 с.

8. Про міжнародні України. Закон від 29.06.2004 року № 1323-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.

9. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 року № 254/96. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

10. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

11. Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text (дата звернення: 08.02.2024).

12. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.

13. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

14. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 08.02.2024).

15. Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей: Указ Президента України від 11.07.2005 року № 1086. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1086/2005>.

16. Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту та розвитку дитини: прийнята Всесвітньою зустріччю на вищому рівні в інтересах дітей у Нью-Йорку 30.09.1990 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_075.

17. Про ратифікацію Конвенції про права інвалідів та факультативного протоколу до неї. Закон України від 16.12.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17#Text> (дата звернення: 06.02.2024).

18. Костюк В.Л. Конвенція ООН про права інвалідів у системі джерел права соціального забезпечення: науково-правовий аспект. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету серія Юриспруденція. 2015. № 13(1). С. 127-130.

19. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>.

20. Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення № 102. Закон від 16.03.2016 р. № 1024-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1024-19>.

21. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої). Закон від 14.09.2006 року № 137-V. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/sh>.

22. Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 року ETS № 48. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_649.

23. Report on violations of international humanitarian and human rights law, war crimes and crimes against humanity committed in Ukraine since 24 February 2022 / Wolfgang Benedek, Veronika Bílková and Marco Sassòli. OSCE, 2022. 94 p. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/a/515868.pdf>.

References:

1. Pro osnovni napriamy sotsialnoi polityky na 1997-2000 roky. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 18.10.1997 r. № 1166/97. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1166/97>.

2. Bolotina N.B. Pravo sotsialnoho zabezpechennia Ukrainy: Navchalnyi posibnyk. K.: Znannia, 2005. 615 s.

3. Burlaka O.S. Problemy sotsialnoho zakhystu simi, dytynstva, materynstva ta batkivstva: dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.05. / Kyivskiy nats. un-t imeni T. Shevchenka. Kyiv, 2017. 419 s.

4. Burlaka O.S. Problemy sotsialnoho zakhystu simi, dytynstva, materynstva ta batkivstva: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.05. / Kyivskiy nats. un-t imeni T. Shevchenka. Kyiv, 2017. 39 s.

5. Borychenko K.V. Sotsialnyi zakhyst simiei z ditmy za zakonodavstvom Ukrainy: Monohrafiia. Odesa: Vyd-vo Feniks, 2015. 302 s.

6. Stashkiv B.I. Pravo sotsialnoho zabezpechennia. Zahalna chastyna: Navchalnyi posibnyk. Chernihiv: Desna, 2016. 692 s.

7. Velychko D.M. Dzherela mizhnarodno-pravovoho rehuliuвання pratsi: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.05. / Kharkivskiy natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav. Kharkiv, 2008. 30 s.

8. Pro mizhnarodni Ukrainy. Zakon vid 29.06.2004 roku № 1323-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.

9. Konstytutsiia Ukrainy. Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 roku № 254/96 . URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

10. Zahalna deklaratsiia prav liudyny vid 10 hrudnia 1948 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

11. Deklaratsiia prav dytyny vid 20 lystopada 1959 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text (data zvernennia: 08.02.2024).

12. Mizhnarodnyi pakt pro ekonomichni, sotsialni i kulturni prava vid 16 hrudnia 1966 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.

13. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava vid 16 hrudnia 1966 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

14. Konventsiia OON pro prava dytyny vid 20 lystopada 1989 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (data zvernennia: 08.02.2024).

15. Pro pershocherhovi zakhody shchodo zakhystu prav ditei: Ukaz Prezydenta Ukrainy

vid 11.07.2005 roku № 1086. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1086/2005>.

16. Vsesvitnia deklaratsiia pro zabezpechennia vyzhyvannia, zakhystu ta rozvytku dytyny: pryiniata Vsesvitnoiu zustrichchiu na vyshchomu rivni v interesakh ditei u Niu-Yorku 30.09.1990 roku. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_075.

17. Pro ratyfikatsiiu Konventsii pro prava invalidiv ta fakultativnoho protokolu do nei. Zakon Ukrainy vid 16.12.2009 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17#Text>.

18. Kostiuk V.L. Konventsiia OON pro prava invalidiv u systemi dzherel prava sotsialnoho zabezpechennia: naukovopravovyi aspekt. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu seriia Yurysprudentsiia. 2015. № 13(1). S. 127-130.

19. Pro osnovy sotsialnoi zakhyshchenosti invalidiv v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 21.03.1991 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>.

20. Pro ratyfikatsiiu Konventsii Mizhnarodnoi orhanizatsii pratsi pro minimalni normy sotsialnoho zabezpechennia № 102. Zakon vid 16.03.2016 r. № 1024-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1024-19>.

21. Pro ratyfikatsiiu Yevropeiskoi sotsialnoi khartii (perehlianutoi). Zakon vid 14.09.2006 roku № 137-V. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/sh>.

22. Yevropeiskiy kodeks sotsialnoho zabezpechennia vid 16.04.1964 roku ETS № 48. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_649.

23. Report on violations of international humanitarian and human rights law, war crimes and crimes against humanity committed in Ukraine since 24 February 2022 / Wolfgang Benedek, Veronika Bílková and Marco Sassòli. OSCE, 2022. 94 p. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/a/515868.pdf> (data zvernennia: 08.02.2024).

P r o Zahalnodержavnu prohramu adaptatsii zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu. Zakon vid 18.03.2004 roku № 1629-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.

*Valetska Oksana Valeriivna,
PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor,
Petro Mohyla Black Sea National University,
Mykolaiv, Ukraine*

**INTERNATIONAL (UNIVERSAL)
SOCIAL STANDARDS FOR THE PRO-
TECTION OF CERTAIN VULNERABLE
GROUPS OF THE POPULATION**

Social protection as a component of our country's social policy is enshrined in the constitution and detailed in laws and bylaws. Special attention is paid to certain vulnerable groups of the population, including families with children and people with disabilities. Russia's large-scale invasion of Ukraine has resulted in a sharp increase in the number of the most vulnerable segments of the population. As Ukraine is a subject of international law, its activities should be aimed at recognizing and implementing international social protection standards in national legislation, which requires effective reforms to adapt the specifics of international regulation, in particular with regard to the social rights of persons with disabilities and families with children.

The purpose of the article is to provide a comprehensive theoretical and legal analysis of international (universal) social standards for the protection of certain vulnerable groups of the population on the example of established social guarantees for families with children and persons with disabilities. Among the international (universal) acts in the field of social protection

of families with children, a special place belongs to the Convention on the Rights of the Child of 1989, and the Convention on the Rights of Persons with Disabilities – on social protection of persons with disabilities. The norms of the Conventions are the benchmarks to which all states should aspire and on the basis of which they should develop regional and national programs. It is through the implementation of the provisions of the Conventions into national legislation that the impact of its norms on relations in the field of social protection of families with children and persons with disabilities is realized. All international standards are based on the need to ensure a decent level of family well-being, as it is the determining form of progress and civilization of humanity and its culture, and a wealthy and healthy family has been and is synonymous with an independent and prosperous state. In addition, social standards for the protection of persons with disabilities are based on comprehensive state support for such persons and their socialization. This is exactly what is enshrined in the European Social Charter (revised), the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, and the European Code of Social Security.

Keywords: certain vulnerable groups of the population, families with children, persons with disabilities, international social standards, social standards, social protection, European Social Charter, European Code of Social Security.